Adres redactie en administratie:
Bureau Hoofdraadsman,
Coornherthuis,
Hoofdstr. 84, Driebergen
Telefoon 03438-2878
Redacteur A. Zoetebier
Hoofdraadsman

EGO

MAANDBLAD VAN DE HUMANISTISCHE GEESTELIJKE VERZORGING VOOR MILITAIREN. Nr. 7 - JULI 1974 - 13e JAARGANG

Abonnementsprijs ƒ 6,— per jaar, te storten op postgirorekening 480414 t.n.v. Hoofdraadsman Humanistische Geestelijke Verzorging te Driebergen. Militairen ontvangen het blad op aanvraag zonder betaling.

Interview met staatssecretaris van Lent van defensie

pagina 2

The last detail

pagina 8

Het Engelse voetbal

pag. 10

Vaste medewerkers:

Wim Jesse
Peter J. Morée
Rien Robijns
Bert Vuijsje
Dick Zaal

Vuile handen zuiverheid

ZIE PAGINA 4 EN 5

Tijd voor een rechtzetting

pagina 6

Radio interview met staatssecretaris C. L. J. van Lent van defensie

Commentatrice: In de afgelopen weken hebben we twee uitzendingen besteed aan het leger. In het eerste programma praatten we over de Nota Mens en Krijgsmacht van de humanistische geestelijke raadslieden in het leger en in de tweede uitzending hadden we een gesprek met een luitenant van de mariniers over menselijke verhoudingen in het leger. Vanmiddag nu hoort u een commentaar op de veranderingen die de humanistische raadslieden voorstaan door staatssecretaris van Defensie de heer van Lent.

Interviewer: Mijnheer van Lent, de krijgsmacht is volop in discussie. Als we denken aan de Defensienota die komt, de diensttijdverkorting, NAVO-taken, honorering van dienstplichtigen, noem maar op. Toch wil ik vanmiddag niet met u over deze zaken praten, omdat ze, hoewel ze ermee samenhangen, een veel genuanceerder vraagstuk op de achtergrond schuiven en dat is de vraag „hoe functioneert de mens in de krijgsmacht?". Dat is het onderwerp waarover de humanistische raadslieden in hun rapport „Mens en Krijgsmacht" een aantal kritische opmerkingen hebben gemaakt... en met een reeks suggesties zijn gekomen tot vrij radicale veranderingen. Daarover wou ik vanmiddag graag met u praten.
Mag ik eerst uw reactie vragen op de centrale stelling, van de raadslieden in hun rapport „Mens en Krijgsmacht", die zou je kunnen zeggen luidt: „mens zijn in de militaire samenleving is mens zijn onder bedreiging, mens zijn in nood."

St. van Lent: In de eerste plaats wil ik zeggen, dat de uitgave „Mens en Krijgsmacht" een analyse geeft van het beeld dat de krijgsmacht momenteel overbrengt. Ik meen, dat in andere sectoren min of meer tot dezelfde gevolgtrekkingen wordt gekomen en het is daarom verstandig erover te discussiëren. Uw specifieke stellingname, dat de militair in de krijgsmacht een „mens in nood" is, „mens is onder bedreiging", wil ik niet onderschrijven, omdat ik vind, dat wij niet tegenover elkaar moeten zetten, zoals door de raadslieden in Mens en Krijgsmacht gebeurt, een autoritair-hiërarchisch systeem en een veranderende burgersamenleving, als het ware het één statisch en de andere dynamisch. We moeten de krijgsmacht zien als een subcultuur, functionerend in een cultuur die verandert, waarmee ook die krijgsmacht verandert. Ik vind, dat men de krijgsmacht niet geïsoleerd moet zien.

Interviewer: U spreekt over cultuur en subcultuur, waarmee u dan bedoelt de krijgsmacht, maar dat neemt toch niet weg, dat die subcultuur heel andere kenmerken kent dan de cultuur en dat neemt toch ook de tegenstellingen niet weg waarover de raadslieden spreken.

St. van Lent: Ik besef, dat dit een heel belangrijk punt is in de discussie. Ook het rapport accentueert de eigen kenmerken van de krijgsmacht ten opzichte van andere organisatievormen. Ik vind, dat in die functionerende totale samenleving, de krijgsmacht niet zo geheel anders functioneert dan zovele andere organisaties met bedrijfsdisciplinaire regels. Ik denk daarbij aan bedrijven, sportverenigingen en belangenverenigingen met duidelijk kenmerken van een eigen organisatievorm met spelregels, ook disciplinaire regels, terwijl ook zij in de samenleving als geheel functioneren.

Interviewer: U sprak net, mijnheer Van Lent, over de vergelijkbaarheid van grote organisaties, grote bedrijven en het leger. Ik dacht, dat we niet om het essentiële verschil heen kunnen, dat in de krijgsmacht in haar algemeenheid, de „ondergeschiktheid de ziel van de militaire dienst" wordt genoemd. Daarin onderscheidt het leger zich van alle andere organisaties en daaraan zou je dan kunnen verbinden de nogal scherpe formulering dat wij onze democratie verdedigen met een in wezen ondemocratisch instrument. De raadslieden zeggen ook, dat veranderingen in de hiërarchische opbouw, juist worden beschouwd als een aanslag op dat systeem en dit is nu juist onontbeerlijk voor een efficiënte krijgsmacht. Dat is eigenlijk de harde kern van de zaak.

St. van Lent: Ik wil vooropzetten, dat een krijgsmacht als zodanig nooit volgens de democratische regels kan functioneren, maar ik geloof ook, dat er geen wezenlijke verschillen bestaan met andere organisaties. Het „de meeste stemmen gelden" gaat ook niet op noch in een groot bedrijf, noch in een klein bedrijf. Ik wil wel zeggen, dat er binnen de krijgsmacht aan de discipline hogere eisen moeten worden gesteld dan in andere organisaties het geval is. De krijgsmacht wordt wel eens verweten, dat ze allerlei uiterlijke middelen hanteert om dit te bereiken. Ik geloof, dat we door die uiterlijke middelen heen moeten zien en we moeten er op een gegeven moment van af als ze niet meer functioneel zijn...

Interviewer: U bedoelt het ceremonieel?

St. van Lent: Laat ik als voorbeeld noemen het exerceren. Dit geschiedt al in belangrijk mindere mate dan vroeger. Binnen de krijgsmacht moeten wij echter wel zoeken naar middelen om tot een bepaalde innerlijke discipline te komen. Deze discipline is niet af te dwingen, die moet gevormd worden, die moet groeien en daar moet op een gegeven moment op gerekend kunnen worden. Wij willen bereiken èn gemotiveerde militairen èn loyale militairen. Ik dacht, dat loyaliteit in een organisatie als de krijgsmacht zeer essentieel is. Juist onder heel moeilijke omstandigheden, als men op elkaar moet kunnen steunen en dit is één van de redenen, waarom — verticaal en horizontaal — aan die discipline in de tijd de nodige aandacht is besteed. Dat wil niet zeggen, dat het hiërarchische patroon van vroeger nu op dezelfde

Programma:
Humanistisch Verbond
d.d. 31-5-'74
16.45 uur
Hilversum I

wijze wordt gehandhaafd. Binnen de hiërarchie, die er moet zijn, vind je nu veel meer functionele verhoudingen. Ik geloof, dat je nu veeleer zou kunnen zeggen, dat loyaliteit de ziel is van de militaire dienst en daarbij zie ik de functionele ondergeschiktheid als de spil waar die krijgsmacht om draait.

Interviewer: U geeft te kennen: er zit een proces van verandering in, maar de humanistische raadslieden vinden, voorzover dat aanwezig is — dat zien zij ook wel — dat het veel en veel te langzaam gaat; als er niet op korte termijn vérstrekkende maatregelen genomen worden, dan zal het bestaan van de krijgsmacht in onze samenleving een ontwrichtend element zijn. Het moet snel, het moet radicaal, zeggen ze.

St. van Lent: Ik geloof, enerzijds dat je de mensen die in het leger hun beroep uitoefenen de gelegenheid moet geven om mee te groeien, om te veranderen, anderzijds vind ik — en dat constateer ik bij veel dienstplichtigen — dat hun ervaringen opgedaan voor zij in dienst kwamen min of meer bepalend zijn voor hun reacties op het militaire systeem. Ik zou het zo willen zeggen: de dienstplicht is voor vele mensen een duidelijke milieuverandering en naarmate men in voorafgaande jaren minder te maken heeft gehad met hechte organisatievormen, hoe dan ook en waar dan ook, men in die mate wat gevoeliger is voor de veranderingen waar men zo plotseling voor komt te staan in de krijgsmacht.

Interviewer: Je zou het ook omgekeerd kunnen zeggen: jonge mensen groeien op in een wereld waar een belangrijk groter stuk medespel in zit, nou zegt u „dan kom je in het leger en dan is dat een grote verandering, dan kunnen ze dat niet aan, maar je zou ook kunnen zeggen — dat doen de raadslieden eigenlijk ook — „dat is nou net de kern van de zaak: het leger dat moet mee veranderen; het moet organisch vastgegroeid zitten aan onze samenleving, dat mag geen wildgroei worden."

St. van Lent: Ik ben van mening dat de krijgsmacht meegroeit met de

Staatssecretaris C. L. J. van Lent

ontwikkelingen buiten de krijgsmacht. In de Defensienota die binnenkort verschijnt, worden nieuwe impulsen gegeven om die veranderingen wat sneller te effectueren en ook te structureren. Je gaat de mensen er meer bij betrekken; dan geef je dus concreet vorm aan gedachten die al leven.

Interviewer: Dat zijn allemaal gedachten van de Defensienota?

St. van Lent: Dat staat in de Defensienota en dat moeten we dan ook gestalte geven. Daarnaast kan een milieuverandering ook een schokeffect teweeg brengen dat verrijkend blijkt te zijn op wat langere termijn. Ik wil hiermee niet zeggen, dat wij ons af moeten zetten tegen de burgermaatschappij, maar we moeten ook hieraan niet die waarde hechten door te zeggen, dat het leger identiek moet worden georganiseerd als bijv. een groot bedrijf.

Interviewer: Mijnheer van Lent, met de Nota „Mens en Krijgsmacht" zou ik zeggen, hebben de humanistische raadslieden een koers bevestigd, die ze al een paar jaar geleden hebben gekozen. Ze kijken niet alleen naar het individu, naar de mens, maar ze kijken naar de mens in zijn situatie en dat betekent, dat ze zich niet alleen bemoeien met iemand, maar ook met de omgeving waarin ie zit, met het apparaat waarin ie functioneert, d.w.z. — dat blijkt ook uit het rapport — je moet kritisch ook naar het leger kijken. Vindt u, dat dit een toe te juichen ontwikkeling is in de geestelijke verzorging?

St. van Lent: Ik zie dit punt wel als een kernvraag. In de Defensienota wordt een paragraaf gewijd aan de geestelijke verzorging en haar plaats gezien vanuit de organisatie, vanuit de individuele mens en vanuit de Kerken en het Humanistisch Verbond. Hiervan heeft u een heel belangrijk element genoemd, namelijk de relatie die er moet bestaan tussen de individuele mens en de militaire samenleving waarin hij aanwezig is. Ik zou zeggen: de verantwoordelijkheid hiervoor ligt primair bij Kerk en Humanistisch Verbond en niet bij de defensieleiding. Ik zal ook wat die taakstelling betreft bepaald niet regelend willen optreden. Ik wil wel meewerken om verschillende gedachten gestalte te geven. Mijn persoonlijke opvatting is, dat, weer denkende vanuit de subcultuur, met de specifieke taakstelling van die subcultuur, dat de individuele militair begeleiding behoeft; ook vanwege de ethische aspecten die verbonden zijn aan het mogelijk moeten functioneren in die krijgsmacht. De geestelijke verzorging heeft daarbij een taak, gericht op de man in het geheel.

Interviewer: D.w. zeggen: niet alleen de man heeft begeleiding nodig, maar die groep, die organisatie heeft ook begeleiding nodig. . .?

St. van Lent: De groep, dat is dan een groep van mensen waarin ook de leiding is vertegenwoordigd, ja, die moet daar natuurlijk mede voor ontvankelijk zijn en in de ontmoeting van de geestelijke verzorgers in de krijgsmacht moet er een duidelijk samenspel zijn.

Interviewer: Tenslotte roepen de raadslieden op, om nu juist deze discussie binnen het leger aan te gaan.

St. van Lent: Ik ben wat dat betreft optimistisch gestemd. Ik geloof, wanneer wij vanuit de leiding met een duidelijke conceptie komen en de commandanten er in betrekken en de geestelijke verzorgers mee laten denken — er moet nu eenmaal georganiseerd worden en er moeten samen wat regeltjes worden opgesteld — dat het wel van de grond komt.

Vuile handen-Zuiverheid

Wij staan als mensen voortdurend voor beslissingen, voor een keuze. Soms lijken wij op de ezel van Buridan, het fameuze beest tussen twee schelven hooi, niet in staat te beslissen of het links of rechts een hapje zal nemen, zodat het verhongert. Het is dan ook een ezel. Maar weifelen, aarzelen is ook typisch menselijk. Het toneelstuk dat waarschijnlijk als het meest algemeen menselijk geldt, is Shakespeare's **Hamlet,** het verhaal van de koningszoon wiens vader vermoord is en van wie deze als spookverschijning wraak eist. Vijf bedrijven aarzelt Hamlet; zelfs als hij duidelijke bewijzen van de schuld van de nieuwe koning heeft, blijft hij aarzelen. Waarom? Veel verklaringen zijn er beproefd. Maar het grote probleem voor Hamlet is niet de vraag óf hij het recht heeft **geweld** te gebruiken, zijn handen vuil te maken aan het bloed van de moordenaar (hoe gemakkelijk doodt hij Polonius niet als deze luistervink speelt, of Rosencrantz en Guildenstern, die van de nieuwe koning opdracht hebben hem, Hamlet, te vermoorden).
Aarzelen voordat je een daad volbrengt — of besluit achterwege te laten! — betekent dat je **waarden** tegen elkaar afweegt (dat is bij Buridans ezel eigenlijk anders: die ziet maar één waarde, het lekkere hooi; zulke mensen zijn er ook). Je beoogt een **doel**, en het bereiken ervan acht je zelf erg belangrijk, waardevol; maar meestal betekent het nastreven juist van zulk een belangrijk doel dat je er een „prijs" voor moet „betalen", bv. doordat je van een andere waardevolle doelstelling afziet, maar minstens zo vaak doordat je ter verwezenlijking van je doel **middelen** zult moeten gebruiken die niet zo fraai zijn.
„Het doel heiligt de middelen" betekent oorspronkelijk dat een „neutraal", d.w.z. een noch goed noch slecht iets, goed (waardevol) wordt zodra het als middel dient ter bereiking van iets goeds. Bv zwemmen is neutraal, maar wordt iets goeds als je deze sport beoefent om fit te blijven en zelfs goed in **zedelijke** zin indien je b.v. door zwemmen het leven redt van een kind dat in het water is gevallen. Maar meestal wordt „het doel heiligt de middelen" opgevat als het aanvaarden van een zedelijke verwerpelijk iets als middel ter bereiking van een zedelijk waardevol doel. Het is duidelijk dat er nu afgewogen moet worden of het hanteren van dit middel (b.v. **geweld**) in de ogen van degene die de beslissing neemt, de daad volbrengt, een kleiner kwaad is dan het niet bereiken van het doel, b.v. een einde maken aan een tiranniek bewind. Hiermee is opnieuw ons probleem ingeperkt tot het terrein van de **ethiek** (of zedeleer), belangrijk onderdeel van de filosofie, dat zich bezighoudt met de problemen van goed en kwaad in **zedelijke** zin.
Als wij moeten afwegen, waar halen wij dan onze **maatstaf** van goed en kwaad vandaan? Vanwaar de **zekerheid** daaromtrent? Het gemakkelijkst is (of lijkt) het als wij ons op een autoriteit kunnen beroepen: het gebod van God, het bevel van de partij. Of men beroept zich op de stem van het eigen geweten.
Het te bereiken doel kan dan zo boven alles belangrijk lijken, dat er voor twijfel over de middelen geen plaats meer is. In al deze gevallen behoef je over de uitgangspunten niet meer na te denken, hoogstens — maar dat is niet weinig! — over de **concrete** uitwerking van wat God, de partij of het geweten gebiedt. Als men maar voldoende **zekerheid** heeft omtrent de betrouwbaarheid van de gebiedende instantie en de juiste interpretatie van dat gebod.
In **Les mains sales** (Vuile handen; toneelstuk van Jean-Paul Sartre, première in 1948) wordt het probleem van de verhouding tussen **doel en middel** van twee kanten belicht. Zover mij bekend, geeft de auteur, politiek sterk links geëngageerd, al jaren geen toestemming tot opvoering, omdat het stuk eenzijdig anticommunistisch zou kunnen worden geïnterpreteerd. Toch zou dat een scheeftrekken zijn van de betekenis ervan, want in het stuk gaat het helemaal niet om een eng-politieke kwestie, maar een veel wijdere, algemeen menselijke problematiek. Daarvan kan hier slechts een klein gedeelte worden behandeld, en dan nog schematisch. Ook de grote literaire kwaliteiten van het stuk blijven buiten beschouwing; ik kan alleen aanraden: lees het zelf.
Het stuk speelt tijdens de Tweede Wereldoorlog in een door de Duitsers bezet land, waarvan de grenzen door Russische troepen worden bedreigd. Hoofdpersonen zijn Hoederer en Hugo, beiden deel uitmakend van de communistische ondergrondse beweging. Hoederer is één van de leiders en heeft doorgezet dat er onderhandelingen worden geopend met vertegenwoordigers van het „burgerlijk" verzet en zelfs van de nu nog met de Duitsers heulende regering. Dat is het beste **middel** om straks na de oorlog de vruchten te plukken en op den duur het **doel,** verwezenlijking van maatschappij volgens de idealen van de partij, te bereiken. Politiek is nu eenmaal een zaak van vuile handen (in dit geval tijdelijke samenwerking met de anderen). Hij is bereid die prijs te betalen, heeft al vaak zo'n prijs betaald. Anderen in de partij delen Hoederers standpunt niet en geven bevel Hoederer te vermoorden, om zo diens plannen te verhinderen. Hugo is **„un pur"** een jong fanaticus, die de **zuiverheid** van het communisme boven alles stelt en gretig de opdracht aanvaardt. Dat hij door Hoederer te doden op zijn beurt zijn handen vuil maakt, een prijs betaalt, komt helemaal niet bij hem op. Na allerlei vertroebelende complicaties schiet Hugo inderdaad Hoederer neer, maar komt aan het eind van het stuk tot de ontdekking dat vlak na diens dood de partij op bevel van de hogere instantie in Rusland precies is gaan doen wat Hoederer had gewild. Daarmee is Hugo's geloof in de **zuiverheid** van het ideaal aangetast, zijn **zekerheid** weg en is hij voor de partij onbruikbaar geworden.

Er zijn minstens drie problemen:
(1) Kan ik ooit zó zeker zijn van mijn absoluut gelijk, dat ik iedere samenwerking met mensen met geheel of gedeeltelijk andere idealen (resp. belangen!) als een tijdelijk compromis, als een middel tot het bereiken

ONDER WELKE OMSTANDIGHEDEN

van mijn eigenlijk zuiver doel moet beschouwen? Of moet ik tot een dialoog bereid zijn, mij openstellen voor andermans standpunten, zodat er eventueel een verbinding (synthese) tussen deze en mijn standpunten zal worden bereikt?
(2) Heeft de „onbedorven" jongere, die in zijn zekerheid compromisloze zuiverheid boven alles stelt, meer gelijk dan de oudere, die „wiser and sadder" is geworden, maar misschien door het ‚leven" zo is ingepalmd dat hij met de wezenlijke dingen marchandeert?
(Min of meer Hugo gezien met de ogen van Hoederer, tegenover Hoederer gezien door de bril van Hogugo.)
(3) Wanneer mag ik geweld gebruiken? Wèl b.v. tegenover al of niet gecamoufleerd ander geweld? Onder welke voorwaarden is gewelddadige revolutie, resp. verzet aanvaardbaar of zelfs plicht? (Vgl. de reeks voorwaarden die prof. dr. H. J. Heering opsomt op blz. 115 van zijn boekje **Ethiek der voorlopigheid**, Nijkerk 1969).
Wijsgerige ethiek is bepaald niet in staat dergelijke vragen „pasklaar" voor je op te lossen; wèl om te laten zien dat het vraagstukken zijn, waarover nagedacht moet worden en waaromtrent je een verantwoordelijkheid draagt.
En ethici kunnen ook proberen de vraag naar goed en kwaad zelf te stellen, vooral als men zich niet op een autoriteit kan of wil beroepen (zie boven), en wel door redelijk, rationeel erover na te denken. Behoor ik te handelen zoals mijn plichts(besef) mij gebiedt? Behoor ik het „grootst mogelijk geluk voor het grootst mogelijk aantal" na te streven (**utilisme**)? Maar ook dàn levert de ethiek geen „confectie"-antwoorden voor concrete situaties: afwegen en beslissen moet je altijd zelf doen. Ethiek kan wèl richtsnoeren laten zien ‚de ogen openen voor moeilijkheden en valkuilen.

Dr. M. F. Fresco
Wetensch. hoofdmedewerker
Rijksuniversiteit Leiden
overgenomen uit „Keesings Reflector"

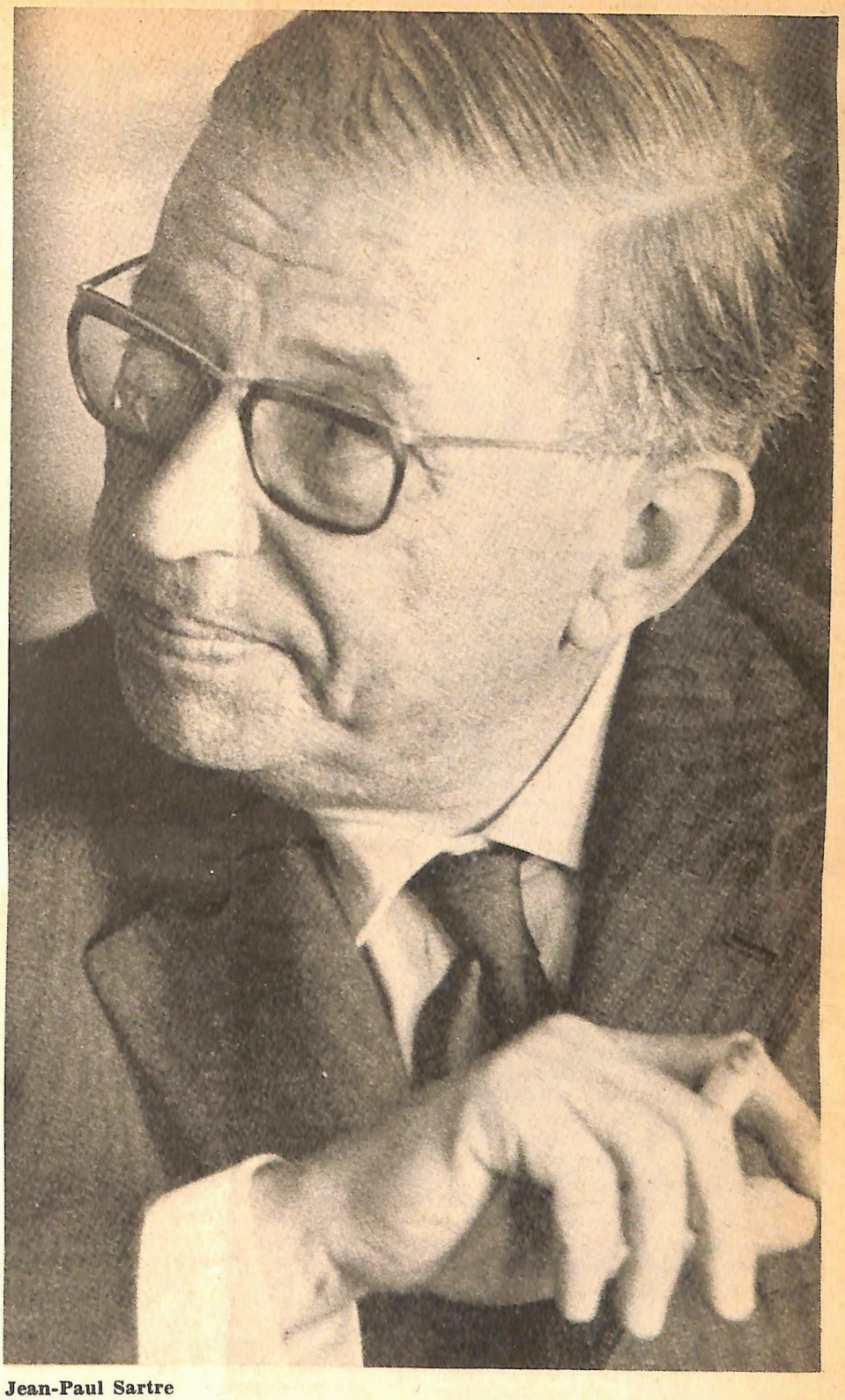

Jean-Paul Sartre

HEILIGT HET DOEL DE MIDDELEN?

Het is tijd voor een rechtzetting

Wie met vakantie naar Spanje gaat — en dat is in deze maanden ongeveer bijna de helft van de Nederlandse vliegende vakantiegangers — is er zich nu zo langzamerhand best van bewust dat hij zich bruin laat bakken binnen de grenzen van een verwerpelijk regiem. Maar het geweten van de tallozen, die zich aan de flamenco overgaven, werd altijd enigszins gesust door het feit, dat de gemiddelde Spaanse sloeber met hun komst een beetje welvaart meer zou verwerven. Massatoerisme brengt immers geld in het laatje, nietwaar. En wat je met geld kan doen is bekend. Het is tijd voor een rechtzetting.

Naar Spanje gaan dit jaar net zoveel mensen weer op vakantie als het land inwoners heeft: 34 miljoen, de grootste volksverhuizing aller tijden. Ze worden gelokt door wervende folders, die reppen over „het boeiende contrast met het grauwe leven van alle dag", die Spanje beschrijven als het land met „de schilderachtige vissersdorpen, de lokkende stranden en het kristalheldere water," „waar u zittend op de terrassen achter de sangria op de late avond luistert naar de flamenco."

Tweehonderd miljoen mensen hebben in dit rijkgeprezen „paradijs" de laatste jaren hun vakantie doorgebracht. Meer dan 15.000 mensen verdringen elkaar in het hoogseizoen op één vierkante kilometer van Mallorca. De schilderachtige vissersdorpen zijn pretparken. In Lloret de Mar aan de Costa Brava bijvoorbeeld, waar buiten de vakantietijd ongeveer 5.000 mensen wonen, telt men 213 hotels en pensions. In 1980 rekent Spanje op 50 miljoen bezoekers per jaar. Dat is handel, jawel.

Maar zijn dat ook „leuke dingen" voor de gewone mensen, waar immer zo gezwollen over wordt gesproken?

Van officiële zijde probeert men ons dat wel te doen geloven. De verkoop van zon, flamenco en folklore is inderdaad de belangrijkste inkomstenbron van het land geworden. De cijfers worden dan ook met gejuich gebracht.

Zeven miljard gulden immers vloeide vorig jaar uit het toerisme naar de staatskas- het tekort op de handelsbalans kon er voor 90 percent mee gedekt worden. Het Nationaal Inkomen verdubbelde de laatste tien jaren. Tussen 1967 en 1971, zo leren de cijfers nog steeds, steeg het gemiddeld jaarinkomen per hoofd van de bevolking met 43 percent.

MOOI, NATUURLIJK

Het mocht dan ook verwondering wekken, toen de hoofdredacteur van een krant op Tenerife vorig jaar waarschuwde: „Sommigen geloven dat het toerisme een el dorado is en we in een land leven, waar het geld als manna uit de hemel regent. Dat is een droom — en men weet: uit iedere droom ontwaakt men."

Vele toeristen zijn de afgelopen zomer al een tikkeltje ontwaakt. En deze zomer zullen ze nog verder wakker worden. De prijzen blijken er in ieder geval al barbaars gestegen te zijn. De „verfijnde keukens" uit de folders verschaffen steeds meer taaie, droge vissen. Het „kristalheldere water" was in vele gevallen bevuild als resultaat van de lange rioolstroom uit de barstensvolle appartementen en hotels. „De bruisende levensvreugde" werd kapotgehamerd door het getril van boormachines en wanneer men „als een koning" uitkeek vanaf zijn balcon ontrolde zich een woestijn van wit cement.

Dat is een punt, waar we dan zelf last van hebben. Erstiger is, dat slechts enkele kilometers van de massale hunker naar patat, amore en zonnebrand niemand mooi droomt. Enkele kilometers van de Costa del Sol bijvoorbeeld rijden we regelrecht de middeleeuwen binnen. Driekwart van de huizen heeft er nog geen stromend water, geen licht. Het gemiddelde inkomen per hoofd bedraagt hier duizend gulden per jaar. De mensen zijn er vaak nog analfabeet.

Dat is een algemeen beeld. Langs de kust schieten de moderne flatgebouwen als paddestoelen uit de grond en als daar goed geld mee is verdiend komen er weer nieuwe flatgebouwen, maar iets meer naar het binnenland wordt nauwelijks een peseta uitgegeven aan de ontwikkeling.

De zeven miljard, die jaarlijks van het toerisme binnenkomen, worden namelijk niet aan wezenlijke verbeteringen besteed. De geprezen ontwikkelingen blijven aan de kusten steken en werken alleen maar remmend op de vooruitgang van de rest van het land. Uit het binnenland trekken de mensen naar de kust om de appartementen te helpen bouwen, om kelner te worden, als kofferdragers, poetsvrouwen, kamermeisjes. Om van acht uur 's morgens tot één uur 's nachts gastarbeider in eigen land te spelen.

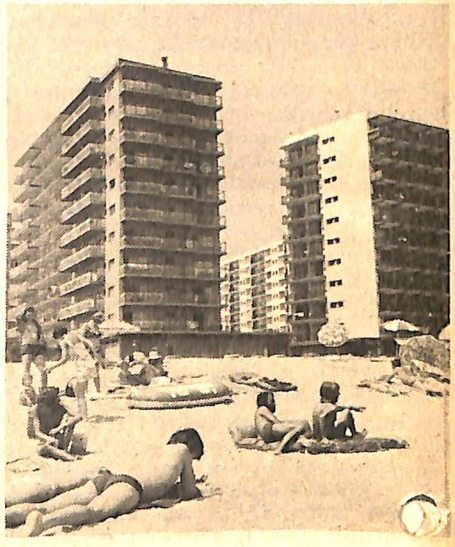

In de enkele maanden van het hoogseizoen verdienen ze naar eigen begrippen goud. Hun eigen werk verwaarlozen ze, waarop de rekening in de winter extra schrijnend wordt gepresenteerd.

In Tenerife zijn bijvoorbeeld uitgestrekte wijnvelden, maar de meeste wijnen worden (voor meer geld) ingevoerd: de mensen om ze te ontginnen zijn er niet meer. Zij werken in de toeristenindustrie.

Het toerisme kan personeel gebruiken, jawel, het inkomen stijgt, ook waar, maar steeds: voor een selecte groep.

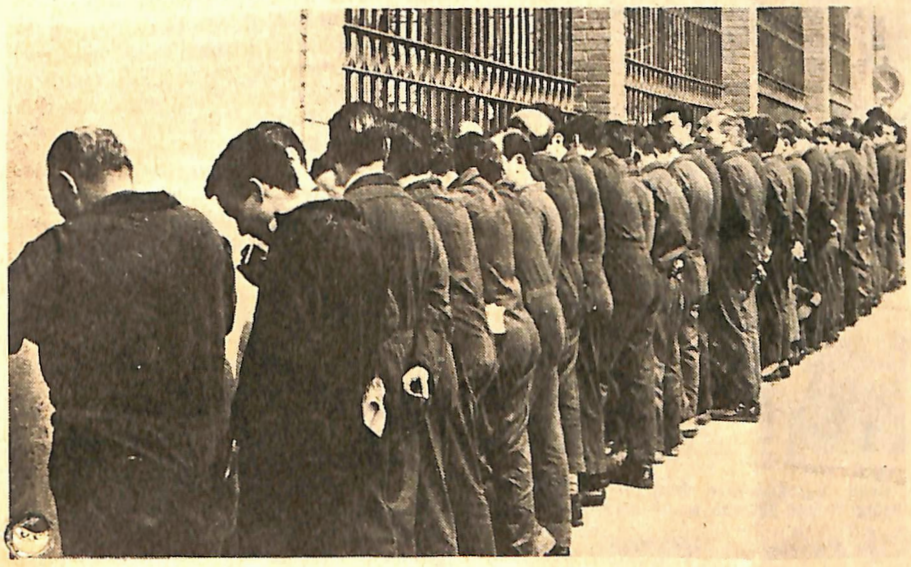

De rest blijft met de brokken zitten van verwaarloosde landerijen, omdat de beste mensen het toerisme aangrijpen om geld te verdienen. Want ondanks het gestegen gemiddeld inkomen: aan de kust wordt nu driemaal zoveel verdiend als in het binnenland en dat versluieren de fraaie officiële gegevens.
Heel veel heeft het toerisme de gemiddelde Spanjaard niet geholpen. De goed exploiteerbare grond is voor 60 percent uitgegeven aan buitenlanders, die hun inkomen of vermogen er door zien stijgen. Het aloude principe — de rijken worden steeds rijker, de armen blijven gewoon erg arm — is voor Spanje helemaal van toepassing.
De Spanjaarden zelf bleven ondanks de volksverhuizing van de „verlichte" Westeuropese geesten naar hun land in het systeem van politieke onmondigheid en armoede steken. Sinds ruim dertig jaar regeert Franco een ouderwetse standenstaat, die volledig van bovenaf wordt bestierd en waar onze komst bepaald geen verandering in heeft gebracht.
De Spanjaarden mogen geen partijen stichten noch losse politieke clubs oprichten. Stakingen zijn verboden, protesten worden hardhandig de kop ingedrukt. De pers wordt gecensureerd. Een vierde van alle Spanjaarden leeft met familie van 250 gulden per maand: aan de rand van de totale ellende, terwijl andere families hele landstreken of dorpen in privé-bezit hebben of kunnen krijgen dankzij onze komst. De massa host, maar de miljoenen blijven in enkele beurzen steken.
Weinige, heel weinige Spaanse economen, blijken het gevaar te kennen. Zij blijven trots op de mooie officiële cijfers wijzen, maar vergeten gemakshalve wat er werkelijk aan de hand is. Als een van de weinigen heeft laatst de voorzitter van de Kamer van Koophandel van Malaga de waarschuwende vinger opgeheven.
„Wij mogen," sprak hij, „het toerisme niet langer als de deksel op de borrelende ketel van onze onderontwikkeldheid gebruiken."
't Is maar dat men zich wat Spanje betreft weinig andere illusies maakt dan dat de zon er inderdaad vaak schijnt.
RIEN ROBIJNS

The last detail

of: in de ban van Jack Nicholson

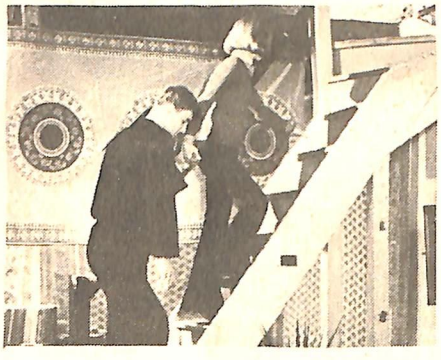

Rechtsboven: Meadows, Buddusky en Mulhall, de drie imponerende figuren in "The last detail". Randy Quaid, Jack Nicholson en Otis Young is het drietal waar de US Navy nog iets van kan leren: begrip.
Boven: Arrestant Meadows wordt in de gevangenis van Portsmouth afgeleverd.
Rechtsonder: Meadows leert de liefde kennen via Nichiren Shoshu-lid Donna.
Linksonder: Twee bewakers en hun arrestant in Washington D.C.

Soms duurt het gewoon een barre tijd eer je toe bent aan een acteur. Ik heb er zo'n vier jaar overgedaan voordat Jack Nicholson — om maar es iemand te noemen — bij mij naar voren schoof. Zonder nu direct hautain te lijken moet het me van het hart, dat ik Nicholson nooit zo zag zitten. Hij is niet zo'n jonge acteur, een begin veertiger, en zijn prestaties waren in mijn ogen niet haalbaar om hem direct te volgen en gewag van hem te maken.
In „Easy Rider" bijvoorbeeld viel Jack Nicholson op — en ook ondergetekende — door zijn spontane spel als de jonge advocaat die de toer van Fonda en Hopper wel zag zitten en zo probeerde mee te doen. Daarna speelde hij in een aantal films, die men gezien moet hebben (helaas was ik daar niet bij), zodat Five Easy Pieces, Carnal Knowledge, Cry Baba Killer, Too Young to Live en nog negen films mij verlangend doen uitzien naar verdere acteerprestaties van deze in New Jersey geboren ster. Oorspronkelijk wilde Nicholson cartoonist worden, maar toneel trok hem meer, zodat hij zich via vaudeville en kleine theatergezelschappen opwerkte tot het peil waarop hij zich nu bevindt. Tijdens die harde leerschool pikte Nicholson ook de nodige regie-kennis op en dat gebruikte hij weer voor een eigen produktie: „Drive, he said", waarvoor hij ook het script schreef. Voor „The last detail" had hij aanvankelijk geen interesse. Maar producer Gerald Ayres en schrijver Robert Towne weten hoe ze een niet-geïnteresseerde moeten vangen. Bovendien is Towne zeer bevriend met Nicholson, zodat binnen afzienbare tijd de zaak rond was en men met opnamen kon beginnen. Ook de overige acteurs (en actrices, hoewel zij een geringer deel in deze show hebben) werden snel gevonden.
Otis Young kreeg de tweede hoofdrol; Randy Quaid, de derde belangrijke rol. Nostalgische filmkijkers kunnen de laatste zien als de jongen-die-Cybill Shepherd-naar-het-zwembad-meenam in The last picture show. En produktiemaatschappij Columbia Pictures deed meer goede dingen: regisseur Hal Ashby kreeg opnieuw een kans, evenals cameraman Michael Chapman. Twee heerlijke mensen met een onmiskenbare stijl, die elkaar aanvoelen als geen ander en dat weten ze soepel om te zetten in begrijpelijke beelden!
Want „The last detail" is het intrieste verhaal — gelardeerd met vuige grappen en grollen — van twee Amerikaanse marine-onderofficieren, die een 18-jarige arrestant van Norfolk naar een gevangenis in Portsmouth moeten brengen. Tijdens die dagenlange tocht (afwisselend per Greyhoundbus en per trein) wordt dit drietal elkaar gewaar, er ontstaat wederzijds begrip, men ziet elkaars problemen, temeer daar Meadows (Randy Quaid) zijn gevoelens van „broekie" niet onder stoelen of banken steekt en openlijk zijn bewondering uitspreekt voor met name Buddusky (Jack Nicholson). Laatstgenoemde heeft zich in zijn marine-carrière de bijnaam „schijtlaars" verworven en hij doet die naam dan ook alle eer aan. Als Meadows aan het eind van zijn trip wil vluchten, wordt hij achterhaald door Buddusky die zijn baan niet wil riskeren voor „zomaar" een arrestant.
Fascinerend acteren van Jack Nicholson. Hij kan alles, hij haalt je over, hij pakt je in waar je bijzit, maar hij geeft je geen kat. Een sterke persoonlijkheid, waar je als bioscoopbezoeker ook mee in aanraking kan komen.
PETER J. MORéE

Three musketeers een goede lester

Smaken verschillen — dat is zo klaar als een klontje. Humor kent ook zo z'n nuances — ook dat is begrijpelijk. Het wordt echter voor mij koffiedik als men probeert in kritieken smaak en humor te scheiden. Ik schrijf met name kritieken, want Richard Lesters „The three musketeers" is eén in vakkringen veelbesproken film. De diverse persmedia publiceerden de meest uiteenlopende recensies, die meestal twee dingen gemeen hadden: aan smaak en aan humor werd achteloos voorbijgegaan, zonder dat men het grote publiek — voor wie toch in eerste instantie de filmkritiek bestemd is — bekent een van de twee begrippen in deze magnifieke Lester te hebben herkend.
Want Richard Lester heeft zijn Knack-ideeën weer eens lekker gespuid en ik heb me daarbij een kriek gelachen. Kostelijke grappen, die goed gedoseerd werden gebracht door een cast met klinkende namen.
Smaak-makers en grappen-verkopers van Lester zijn in The three musketeers (deel twee komt dit najaar uit) onder meer Michael York, Oliver Reed, Frank Finlay, Richard Chamberlain, Fay Dunaway, Raquel Welch, Geraldine Chaplin, Jean-Pierre Cassel, Christopher Lee, Charlton Heston, Spike Milligan en zo zou ik nog wel uren kunnen doorgaan.
Maar alle gekheid op een stokje, deze cast van louter sterren heeft alle begrip gehad voor het scenario van Fraser. Die het overigens ook niet makkelijk heeft gehad, want het wereldberoemde verhaal van Alexandre Dumas leent zich wèl voor bewerkingen en/of uittreksels, maar grappen, grollen en snelle beeldwisselingen zitten er niet in. En bovendien móést Lester met zijn editor Smith ruimte hebben om invallen en aparte kaders in te lassen.
Wie de onverwachte aanpak nog kent van The Knack, weet dat Richard Lester (Dickie voor de intimi) een haast gruwelijke perfectionist kan zijn. Hij herhaalt net zo lang een slapstick-scène dat omstanders gaan vermoeden dat opnamen nu niét meer mogelijk zijn. Maar dan roept Lester „actie" en tijdens de take moet iedereen een zakdoek tevoorschijn halen om lachgeluiden te onderdrukken. Niet alleen zijn manier van presenteren is goed, maar ook zijn feeling om bepaalde cameramensen uit te zoeken. David Watkins heeft oog voor het fraaie detail, de schone leest, en het vuile achterwerk. En ook weet deze cameraman wat er straks op de montagetafel gaat gebeuren; tijdens zijn „schiet-oefeningen" houdt Watkins daar al rekening mee.
De aanloop, de entree, of het begin zo u wilt, is uitzonderlijk fraai van lijn en met smaak gebracht. Flitsende zwaarden, die als een beeldrijm de aankondigingen larderen; en aanzwellend wapengekletter dat het oor op scherpte brengt.
Met deze beginbeelden weet de toeschouwer al zijn plaats. En als diezelfde toeschouwer écht belangstellend blijft kijken, dan ziet hij beeldgroepen, die met smaak zijn samengesteld. Het Engelse hof bijvoorbeeld en al die poespas daar om heen wordt met distinctie en gepaste trots (?) naar voren geschoven. Het optreden van zowel Anna van Oostenrijk (Geraldine Chaplin) als Milady (Faye Dunaway) wordt zo gepresenteerd zonder dat men „stijlloos" begint te roepen. En wat te denken van Raquel Welch, die al onmiskenbare sexbom (althans in mijn ogen) met haar ongekunsteldheid dwars door de mand en toch niet te pletter valt. Rara?
Het is gewoon de kunst van Lester om dingen met mensen te doen die een ander niet kan. Hij kan een acteur op zijn gat laten vallen, zonder dat die het angstige vermoeden krijgt dat hij gebruikt wordt. Hij kan twee gelieven op een smakelijke wijze in een zekere vloeistof drukken zonder dat het effect van hun pril geluk verloren gaat. Niettemin heeft de toeschouwer wel lol, maar niet ten koste van speler en achtergrond.
Daarom, nu een warm pleidooi voor deze Lester-film, waarbij ik krom heb gelegen van het lachen en bewonderend heb gekeken naar smaakvolle beelden en ik heb me geen ogenblik verveeld. Een laat vervolg op „Some like it hot" leek het, al was het alleen maar vanwege de manier waarop deze „Three musketeers" door Richard Lester in pakkende kleuren werd omgezet.

PETER J. MORéE

POPZANGER Elton John is toegevoegd aan het rijtje acteurs die onder de bezielende leiding van Ken Russell de rockopera „Tommy" zullen verfilmen. Die acteurs zijn ondermeer de popgroep The Who — met Roger Daltry als Tommy — Oliver Reed, Paul Nicholas, Eric Clapton, Tina Turner en voormalig sexpoes Ann-Margaret.

STEVE MCQUEEN en Paul Newman zullen samen voor de camera's optreden. Producer Irwin Allen kreeg het tweetal zo gek om „The Towering Inferno" met nog enkele sterren van naam (wie is nog niet bekend) op te nemen.

AMERIKA'S TELEVISIE-komiek Carol Burnett (juist, een vrouw) gaat de grappige dialogen van Jack Lemmon en Walter Matthau op de haar kenmerkende manier opluisteren in Billy Wilders verfilming van „The Front Page".

HET SUCCES VAN Borsalino is behoorlijk geweest. En wat is er dan eigenlijk op tegen om daar een vervolg op te maken? Niets toch. Dat vindt Alain Delon kennelijk ook, want zijn eigen maatschappij Adel Films heeft „Borsalino & Co" op stapel staan. Delon speelt ook nu weer de hoofdrol, echter dit keer niet bijgestaan door Jean-Paul Belmondo, want die werd — zoals u ongetwijfeld nog weet — in het eerste deel al doodgeschoten. Delon gaat zich echter in „Borsalino & Co" geducht wreken op de kerels die hem van zijn partner hebben beroofd. Regie Jacques Deray. En om een mogelijk flop in te dekken, heeft Delon een contract getekend voor „Zorro", de zoveelste versie van het verhaal over deze Mexicaanse heldenfiguur. Regisseur is Duccio Tessari.

„AMELIA" heet de nieuwe film van Shirley MacLaine, haar eerste na drie jaar stilzitten. Begin december zijn de eerste opnamen gepland. Het verhaal is van de hand van Shirleys nieuwe vriend, de auteur Pete Hamill.

P.J.M.

Het Engelse voetbal

Nog herinner ik me de krantekoppen en commentaren in de vele Nederlandse dagbladen toen Engeland, good old Britain, in het jaar 1966 nog wel op het heilige gras van Wembley in Londen wereldkampioen voetbal werd. „Verouderd voetbal slaat toe", was er een. „Engeland een gelukkige wereldkampioen", een ander. Ik kan nog wel een tijdje doorgaan, maar met het opschrijven van deze twee is het duidelijk dat de „kenners" nou niet zo kapot waren van deze wereldtitel van Engeland. Natuurlijk waren er na die gedenkwaardige wedstrijd tegen West-Duitsland — 4-2 werd het na een sensationele verlenging — argumenten aan te voeren die tegen Engeland pleitten. Het feit dat Engeland op eigen bodem speelde was een niet te omzeilen belangrijke factor, maar dat je een wedstrijd alleen met steun van je supporters kunt winnen is natuurlijk larie. Goed, Engeland in 1966 wereldkampioen en in de rest van de wereld en zeker op het continent werd datzelfde Engeland kapot geschreven. En zie de „kenners" kregen nog geen half jaar later gelijk dat 't met het Engelse voetbal helemaal niet zo best gesteld was. In december 1966 voltrok zich voor Engeland een drama. Engeland gecoached door Sir Alf Ramsey, de mensen die belangstelling voor het Engelse voetbal hebben, weten dat hij inmiddels is ontslagen, stond na het winnen van de Wereldbeker maandenlang op zijn kop. Werd het succes bij ons en onze buren maandenlang negatief beoordeeld, in Engeland schreven de journalisten Ramsey en zijn team verschrikkelijk omhoog. Engeland zo meenden ze zou nog jarenlang op het eerste front meestrijden. En dan niet alleen op het niveau van het nationale elftal, maar ook op clubniveau. Doch zie in 1966, in december zoals ik al zei, komt daar een Nederlands voetbalploegje, zo uit de wieg mochten we zeggen en dat doet die hele Engelse suprematie de das om. Meteen is het afgelopen, want Ajax in 1966 voor de eerste keer onder het bewind van Michels landskampioen, veegt de vloer aan met Liverpool, de landskampioen van Engeland en leverancier van vele internationals aan Ramsey's wereldkampioen. De Engelse pers kruipt afgeslagen weg. En de criticasters hier in Nederland, en ik moet eerlijkshalve zeggen dat ik mij daar toen ook onder bevond, vonden het bewijs: Engeland speelt verouderd voetbal en is met geluk wereldkampioen geworden.
Ik ben het nog steeds eens met deze criticasters. Engeland heeft in 1966 ongetwijfeld het voordeel van het thuisspelen gekend en kon in een tijd toeslaan dat het moderne voetbal nog niet zo geperfectioneerd was als tegenwoordig. Om even uit te leggen

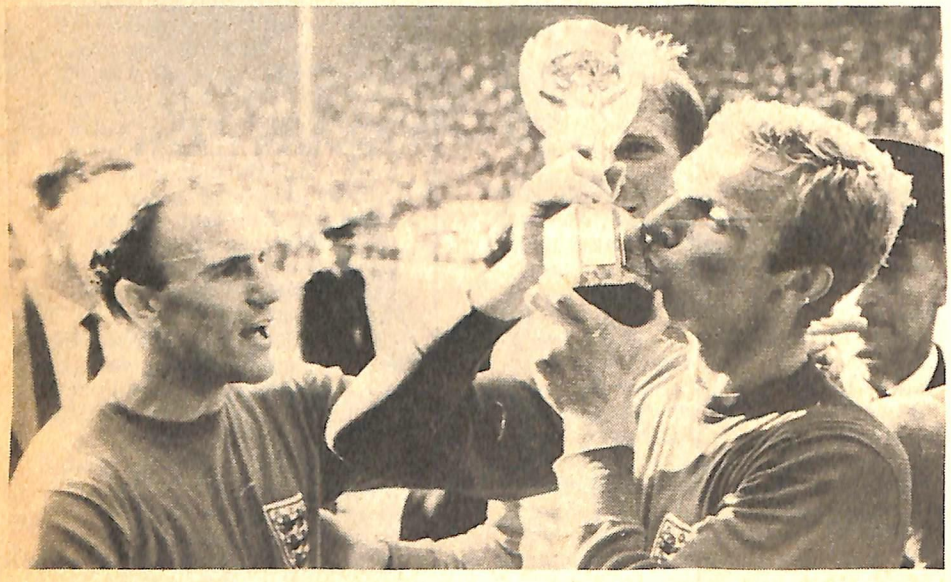

Foto links: Wembley, juli 1966 - Bobby Moore kust de Jules-Rimet-Cup na de wedstrijd Engeland—West-Duitsland om de wereldtitel. Links George Cohen.

Foto rechts: Engeland wint met 4—2. Na het derde doelpunt van Engeland appelleerden beide ploegen, de Duitsers (witte shirts) tegen het doelpunt, en de Engelsen voor het doelpunt.

Foto onder: De inmiddels ontslagen Engelse team-manager Alf Ramsey (links).

wat ik precies bedoel springen we terug naar de wereldkampioenschappen voetbal 1962 in Chili. Daar introduceerden de Brazilianen een nieuw systeem, namelijk het 4-2-4 systeem. Nou niet helemaal brandnieuw, want deskundige trainers uit Europa hadden vier jaar eerder namelijk in 1958 in Zweden al iets gezien dat afweek van het toenmalige in zwang zijnde stopperspilsysteem. Maar wat die Brazilianen precies aan het doen waren, nee daar kwam men niet achter al werd Brazilië zowel in 1958 als in 1962 wereldkampioen. Maar de ontwikkeling ging razendsnel. Geheel nieuwe theorieën werden opeens gehanteerd en de tactische evolutie, om eens een aardig woord te gebruiken, werd, mag ik zeggen, een rage. Wel, in het 4-2-4 systeem dat tenslotte de basis is van alle andere speelwijzen die er zijn, ligt opgesloten dat je met een versterkte defensie speelt. Met name in het hart van die defensie spelen nu twee, tegenwoordig vaak al drie mensen, terwijl dat in het ouderwetse stopperspilsysteem slechts één speler was; de stopper. Gevolg: een concentratie van spelers voor het doel en omdat de snelste weg naar het vijandelijke doel de rechte weg is, is het logisch dat juist in het centrum van de defensies heftige voetbalveldslagen voorkwamen. Deze verandering is naar mijn smaak de basis van het meedogenloze voetbal dat zich overal in Europa afspeelt. De tactische voorbereiding werd meer en meer toegespitst op het afdekken, afstoppen en ook vloeren van een directe tegenstander en wat zagen we de laatste tien jaar; koppeltjesvoetbal. Dus Pietje speelt op Jantje en Keesje op Klaasje. En de spelers, gevoelig voor centjes verdienen, volgden de opdrachten van trainers en coaches trouw op. Nu hebben ze daar in Engeland nooit zo'n probleem van gemaakt. Natuurlijk gingen ze mee omdat stilstand achteruitgang betekent, maar in Engeland bleef ook in deze nieuwe speelwijze één ding het allerbelangrijkste; doelpunten maken. De Engelse profvoetballer biedt zijn supporters waar voor hun geld. Sporadisch zie je in Engeland dat bij een voorsprong een team het spel gaat bevriezen, om te voorkomen dat de andere ploeg alsnog gelijk kan maken. In Engeland blijft men aanvallen en niet te vergeten: in Engeland geven de profs elkaar nog de ruimte om te voetballen. Zaterdag 4 mei mocht ik voor de AVRO-TV de finale van de Engelse Cup-final tussen Liverpool en New Castle United verslaan. Velen zullen deze wedstrijd hebben gezien en het met mij eens zijn dat daar een spectakel werd geboden zoals wij dat helaas in Nederland niet of nauwelijks meer meemaken. Ruim 100.000 mensen op de tribunes, tweeëntwintig spelers op het veld die bereid waren tweemaal drie kwartier alles te geven. Nu zal men misschien zeggen, logisch want het was de finale. Wel ik repliceer dan met: „Zo wordt in Engeland ook in de competitie gespeeld." Iedere zaterdag of zelfs tweemaal per week worden de Engelse voetbalsupporters waar ook in Engeland met dit soort voetbal geconfronteerd. Voetbal naar mijn hart, opportunistisch en met volledige inzet. Kijk en dat missen we nu al jaren op het continent. Onder aanvoering van de Italianen, die het 4-2-4 systeem tot een veredeld „voor het doel liggen" hebben geperfectioneerd zijn we in Europa op de weg terug. Kenmerken: het voetbal wordt meedogenlozer, er wordt getrapt en geslagen — wie zag dat in die Cup-final? — en de spelers zelf jagen de mensen van de tribunes. Vandaar dat ik zeg, laten die Engelsen voor de „kenners" maar verouderd voetbal spelen, voor mij en vele anderen is dat Engelse voetbal een voorbeeld voor velen. Want in Engeland tornen ze nog steeds niet aan het meest kenmerkende, meest sensationele dat de voetbalsport kent: doelpunten maken. Als deze slogan ook hier in Nederland weer in de banier wordt geschreven is zelfs de betaalde voetbalsport niet ten dode opgeschreven. Gebeurt dat niet dan kunnen we over enige jaren voor een paar guldentjes de ruïnes bezoeken van het Ajax- en Feyenoord-stadion. En dan zullen de spelers, coaches en trainers nooit Jan-publiek de schuld kunnen geven dat een bedrijfstak vermoord is. Dan kan men gerust de hand in eigen boezem steken.

WIM JESSE

Dylan is weer onder ons

Vervolg

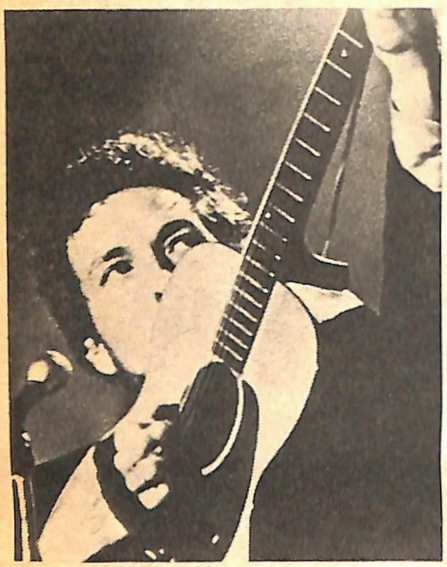

Foto boven: Bob Dylan in zijn CBS-tijd.

Foto linksboven: Bob Dylan als „Alias" in de film „Pat Garrett and Billy the Kid".

Op 29 juli 1966 doet er zich een gebeurtenis voor, die de carrière van Bob Dylan, en daarmede tevens de historie van de pop-muziek, ingrijpend zal veranderen. Dylan wordt het slachtoffer van een vrij ernstig motor-ongeluk, waardoor hij ongeveer 1½ jaar volledig van het toneel verdwijnt. De vreemdste geruchten doen de ronde. Hij zou het ongeluk niet overleefd hebben, zwaar verminkt zijn, krankzinnig geworden zijn. In werkelijkheid ligt hij thuis langzaam van zijn verwondingen te genezen, ontvangt slechts zijn allerbeste vrienden, mijdt alle publiciteit en vindt tijd om zich grondig op zijn positie, zijn identiteit en zijn toekomst te bezinnen. Na enige tijd begint hij zelfs weer te spelen. In het diepste geheim werden nieuwe songs opgenomen in de kelder van een gehuurd landhuis, samen met zijn vrienden de musici van de rockgroep die zich „The Band" noemde. Deze „Basements Tapes" zijn later illegaal in de (witte) handel gekomen onder de titel „Little White Wonder".

De wereld verneemt voor het eerst weer iets van Dylan, wanneer in januari '68 de elpee „John Wesley Harding" verschijnt. Op die plaat is een weer volstrekt „nieuwe" Dylan te horen. De muziek is meer akoestisch, traditioneler, zijn stem lijkt sterk veranderd („Dat komt omdat ik gestopt ben met roken") en de teksten zijn vreemd en mysterieus. Eenvoudige verhaaltjes, volgestopt met symboliek en suggestie. „All Along The Watchtower", „Wicked Messenger" en „As I Went Out One Morning" behoren tot het meest intrigerende werk dat Dylan ooit maakte.

Zijn volgende albums „Nashville Skyline" en „Self Portrait" waren voortborduursels op één song van het „J. W. Harding"-album: „I'll be your baby tonight", een zeer relaxt werkje vol tevredenheid met het eenvoudige geluk van de man die zich niet meer wenst dan een vrouw en een huis en kinderen spelend in de tuin.

Voor velen vormde dit een teleurstellende ontwikkeling, voor Dylan was het een bewuste keuze. Hij was het profeet-schap beu, wilde niet langer de verantwoordelijkheid voor het denken en voelen van miljoenen op zijn schouders voelen. Huwelijk en vaderschap hadden hem doen hechten aan meer alledaagse aspecten van het leven. „New Morning" was niet wat de titel deed vermoeden, het was een voortzetting van de ontwikkeling, die we zoëven schetsten, al bevatte dit album enige uiterst opmerkelijke songs als „The Man In Me" en het religieus aandoende „Father of Night". Vrij algemeen wordt deze derde periode, die we de „periode van de huiselijke sentimentaliteit" zouden kunnen noemen, als een der minder creatieve perioden in Dylans carrière beschouwd.

Deze opvatting wordt nog eens gesteund door de twee platen, waarmee Dylan zijn verplichtingen jegens CBS voldeed. Redelijke, niet onaangename muziekjes vulden die platen. De ene, de soundtrack van de film „Pat Garrett & Billy the Kid", waarin Dylan 'n niet onbelangrijke bijrol vervulde, de andere „Dylan" geheten, bevatte studio-opnamen, die enige tijd bij CBS op de plank hadden gelegen en eind '73, buiten Dylans wil om, werden uitgebracht, toen Dylan een contract getekend had met de nieuwe combinatie Elektra/Asylum. Deze gebeurtenis had nogal sensationele consequenties. Allereerst was daar de kans op nieuwe, wellicht meer geïnspireerde Dylan-platen, de eerste officiële release van materiaal van de door Dylan zelf ideaal geachte combinatie van hem met The Band.

Daarnaast werd een groots-opgezette toernee van Dylan en The Band door Amerika aangekondigd: de eerste toernee van Dylan sedert 8 jaar! Die toernee is inmiddels achter de rug. Met veel succes werden de grootste steden der V.S. bezocht en de reacties van hen die erbij waren, waren voor het grootste deel zeer juichend.

Daarnaast is er „Planet Waves", Dylans 15e album en zijn eerste voor het nieuwe label. We horen Dylan hierop aan het werk met The Band in 11 nieuwe, opvallend geïnspireerde nummers. Dylan is weer terug onder de mensen.

BERT VAN DE KAMP

Adres redactie en administratie:
Bureau Hoofdraadsman,
Coornherthuis,
Hoofdstr. 84, Driebergen
Telefoon 03438-2878
Redacteur A. Zoetebier
Hoofdraadsman

EGO

MAANDBLAD VAN DE HUMANISTISCHE GEESTELIJKE VERZORGING VOOR MILITAIREN. Nr. 8 AUG 1974 - 13e JAARGANG

Abonnementsprijs ƒ 6,— per jaar, te storten op postgirorekening 480414 t.n.v. Hoofdraadsman Humanistische Geestelijke Verzorging te Driebergen. Militairen ontvangen het blad op aanvraag zonder betaling.

KOMT DE BEELDENDE KUNST INDERDAAD NOG EENS EEN KEER IN EEN BREDE BELANG-STELLING

YOEGO-SLAVIE 1

Tito's land
tussen
Oost en West

zie pag. 3 en 4

DE KONFEKTIEPOP VAN ELTON JOHN

zie pag. 12

Vaste medewerkers:

Wim Jesse
Peter J. Morée
Rien Robijns
Bert Vuijsje
Dick Zaal

A. PAUL WEBSTER GROOT MAATSCHAPPIJ KRITIKUS

zie pag. 10-11